

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

Het Meeuwenkampje

P. ZONDERWIJK.

In de wijde omgeving ken ik geen klein natuurgebied dat zó gaaf zijn oorspronkelijke toestand is blijven weerspiegelen en daarmee zó rijk aan plantesoorten is gebleven als het Meeuwenkampje bij De Klomp.

Het is een stukje blauwgrasland, aan de noordzijde door de zeer frequent bereden spoorlijn van Utrecht naar Arnhem begrensd en aan alle andere zijden door grasland, dat een normaal boerengebruik ondergaat. Een smal strookje bos met wilgen, berken en elzen langs dezelfde spoorlijn nadert aan de westkant het Meeuwenkampje en hoort ook bij het reservaat, dat in totaal dan 3 ha beslaat, maar waarvan het bijzondere grasland naar schatting maar de helft uitmaakt. Om het graslandje heen bevindt zich een sloot,

waardoor het mogelijk is, het water hierin op een voor optimale ontwikkeling van de blauwgraslandplanten gewenst niveau te houden.

Ik maak mij wel eens zorgen over het voortbestaan van dit unieke stukje in deze op zichzelf toch kwetsbare situatie. Zo zag ik eens hoe er met vrij krachtige zuidwestenwind kunstmest door een boer op een belendend perceel werd gestrooid. Er stoof ook heel wat van ons graslandje binnen en herhalingen hiervan zouden op een omstandigheid kunnen uitlopen, waartegen veel van de mooie soorten hetzij direct, hetzij indirect niet bestand zijn. De grasbegroeiing aan de zuidkant is dan ook al veel weliger en er komen daar meer algemene hooilandplanten

in voor. Langs die rand is het terrein trouwens wat hoger gelegen, waarschijnlijk tengevolge van vroegere uitbaggeringsmanoeuvres van de sloot op de perceelsscheiding. Ook heb ik gezien dat de planten in de sloot afstierven en het water lange tijd onaangenaam rook. De oorzaak van deze verontreiniging kon ik niet achterhalen. Maar ik moet zeggen, dat de rijkdom van het Meeuwenkampje gedurende de meer dan tien jaar dat ik het beoordelen kan, niet zichtbaar is achteruitgegaan en ik hoop van ganser harte dat deze kleine enclave nog tot in lengte van jaren in deze toestand mag blijven voortbestaan. Maar laten de beheerders steeds attent blijven op alle ongewenste storingen van buiten af!

Aanvankelijk was het terrein eigendom van de Stichting Het Utrechts Landschap, maar al een aantal jaren geleden is het in handen van de Staat overgegaan. Men is bijzonder zuinig met het verlenen van toestemming om er eens een kijkje te mogen nemen. Maar wat zou U denken van de gevolgen als men hele excursies op zo'n kleine en kwetsbare oppervlakte toeliet, waar duizenden orchideeën groeien? Het is dan ook volkomen

Fig. 1. Bladeren van het Vetblad met talrijke gevangen kleine insecten.

juist dat dergelijke terreinen van hoge wetenschappelijke waarde — in dit geval een blauwgrasland-refugium — zo weinig mogelijk worden betreden.

Precies als het vroeger met de blauwgraslanden ver van het bedrijf gelegen, in boerenbeheer toeging, wordt het graslandje ook hier nooit gemest en slechts eenmaal per jaar in de zomer gehooïd. In het Meeuwenkampje gebeurt dat meestal eind augustus — begin september. Het maaisel wordt onmiddellijk afgevoerd, waardoor de zode schraal blijft. In de winter staan de laagste plekken na veel regen of dooiende sneeuw soms tijdelijk onder water. Op kleine kopjes ziet men dan wel molshopen waarin later volgens mijn waarnemingen zelfs soorten als Vetblad goed kunnen ontkiemen.

In het mooie boek over Wilde Planten, uitgegeven door de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, wordt in deel I van 1970 gezegd, dat het totale aantal individuen van Vetblad in Nederland thans nog slechts een paar honderd bedraagt. Het zal U verheugen te horen, dat ik elk jaar alleen in dat Meeuwenkampje tussen de 150 en 250 bloeiende planten aantref. Voor experimentele vegetatiekundige doeleinden zijn enige jaren geleden enkele putten tot verschillend diepte-niveau aan de westzijde langs de rand van het perceel uitgegraven. In één ervan heb ik op betrekkelijk nog kale en vochtige grond in 1971 al zestig nieuwe bloeiende Vetblad-planten geteld. Dat feit is moedgevend voor de mogelijkheid tot uitbreiding onder soortgelijke situaties elders.

Vroeger, tot zo'n dertig jaar geleden, is de Gelderse Vallei zeer rijk geweest aan blauwgraslanden. Door ontwatering, ontginning, verkaveling, ander beheer, gebruik van kunstmest e.d. is dit oorspronkelijke karakter geheel verdwenen. Slechts hier en daar zijn tijdig enkele mooie stukken door natuurbeschermingsinstanties aangekocht, waarvan

sommige zeer rijke begroeiingen herbergen, o.a. een goede orchideeënstand. Maar Vetblad met de op de bladeren vastklevende kleine insecten (fig. 1) heb ik in de andere gebieden binnen een straal van ca. 10 kilometer van het Meeuwenkampje nog niet aangetroffen. Wanneer men niet al te ver van deze bijzondere vindplaats goede groeiomstandigheden zou scheppen, geloof ik er vast in, dat het Vetblad zich daar ook zal kunnen vestigen.

Daar het Meeuwenkampje op floristisch gebied de kroon spant ben ik in dat terrein een jaar of tien geleden begonnen met er de orchideeën te tellen. Door vergelijking van de aantallen van de verschillende soorten over een reeks van jaren moet dan een maat worden verkregen, waaraan te zien is of de uitgangstoestand gehandhaafd blijft en zo niet, welke veranderingen zich in de loop der jaren hebben voorgedaan. Het is mijn plan hierop in deze nieuwe jaargang van De Levende Natuur nog nader terug te komen.

Eigenlijk heb ik een grondige hekel aan tellen en het is voor mij dan ook maar bijzaak! In deze korte introductie over een uiterst waardevol graslandje wil ik nu slechts volstaan met nog iets te vertellen over de bloemenpracht, die ik daar in elk geval driemaal per jaar bij mijn bezoeken volgens een vast schema aantref. Ik wil hiermee zelfs bij benadering geen opsomming van alle voorkomende soorten geven.

Het eerste bezoek heeft tussen 20 en 25 mei plaats. Deze datum is afgestemd op de bloei van het Vetblad en de Breedbladige orchis. Aspectbepalend is dan de bleekrose bloeiende Kleine valerian. Daartussen staan vroegbloeiende paardebloemen, waarvan sommige al in vrucht, o.a. *Taraxacum nordstedtii* (Dahlst.) uit de sectie der Spectabilia, die ter plaatse vrij veel voorkomt. In een zeer sappig gedeelte blijkt Waterdrieblad nog in de toppen van de bloemtrossen te bloeien.

Fig. 2. De boktor *Agapanthia villosa-viridescens* op Grote brandnetel.

De bloemen zijn het bekijken meer dan waard en altijd ben ik weer in verwondering over de prachtig gebaarde bloemkroonslippen. Als U de bloemen aandachtig bekijkt en met elkaar vergelijkt zal het U ongetwijfeld opvallen, dat er bloemen zijn met een diepliggende stempel en andere met een ver buiten de meeldraden uitstekende stijl.

Langs een slootkant zo half boven het water hangend staan altijd enkele Dotters in goudgele pracht, terwijl in een sterk geëutrofiëerd gedeelte van een modderige plek op de afscheiding met de spoordijk Moerasandijvie begint te bloeien. Keurig dat Grote lisdodde en Gele lis in hun onmiddellijke nabijheid jaar op jaar wat ruimte voor deze windverspreider bij uitstek beschikbaar willen stellen.

Ik ga dan ook even naar het plekje, waar zo om de vier jaar vanaf begin mei enkele Harlekijntjes kunnen bloeien. Even verder ligt nu een hoop grond afkomstig uit de al eerder genoemde gegraven putten voor experimentele doeleinden op de grens met een sloot. Er was in 1971 een geweldige brand-

Fig. 3. In het Meeuwenkampje bloeien duizenden Gevlekte orchissen.

netelbegroeiing op ontstaan (duidelijk invloed van buiten het reservaat). Omdat dergelijke brandnetelbebossingen vrijwel altijd iets bijzonders op entomologisch gebied in petto hebben, voelde ik mij zelfs in dit milieu ook tot deze verguisden aangetrokken en ik werd warempel weer beloond! Er kuierden zo'n twaalf exemplaren van een prachtige boktor met lichtblauw-zwart geblokte voelsprietten op rond: *Agapanthia villosa-viridescens* (fig. 2). Uit deze waarneming blijkt maar weer even het grote belang van de gevarieerdheid van een natuurterrein, want ongetwijfeld is er wel enig verband tussen het aan zichzelf overgelaten stukje bos met veel dood hout erin en het optreden van de boktorren!

Half juni kom ik voor de tweede maal inspecteren om te zien hoe het met de Gevlekte orchis, Rietorchis, Grote muggenorchis en Welriekende nachtorchis is gesteld. Op dat moment staan de meeste Gevlekte orchissen nog in knop. De Rietorchis is even eerder en bloeit nu volop. Van Welriekende

nachtorchis en Grote muggenorchis beginnen de vroegste exemplaren ook te bloeien.

Er is heel wat meer kleur in het grasland gekomen sedert ons eerste bezoek. Op de hogere gedeelten staan Grote ratelaar en Koekoeksbloem in volle pracht en daar tussendoor de kleinere maar zeker niet minder fraaie Stijve ogentroost. Een derde half-parasiet Moeraskartelblad is nu voor de helft uitgebloeid, maar nog even boeiend om zijn prachtige bladvorm en schots en scheef staande roze bloemen. Spaanse ruiter begint midden in het veld te bloeien; er komt zelfs één aaneengesloten plak van ruim 2 m² voor. Op de achtergrond bloeit een grote groep Poelruit met gele donzige geurende bloemen.

In de laatste dagen van juni pleeg ik mijn derde bezoek te brengen. Zo het ooit geldt, dan is het zeker nu zo dat men werkelijk iedere voetstap met zorg moet zetten. De Gevlekte orchis heeft het graslandje in één orchideeënzee omgetoverd: van deze soort worden jaarlijks gemiddeld tussen de vijf- en

tienduizend bloeiende planten genoteerd (fig 3). Binnen de soort is variatie genoeg. De bloemen hebben allerlei kleurschakeringen van heel diep rose tot bijna wit en de bloeiaran komen in alle maten voor. Ook de Grote muggenorchis en de vooral tegen de avond heerlijk geurende Welriekende nachtorchis zijn nu op z'n mooist. De glorie van de Spaanse ruiter is inmiddels voorbij, maar op nagenoeg dezelfde plaatsen is deze vervangen door Blauwe knoop, die begint te bloeien. Deze laatste plant is bijzonder in trek bij vlinders, vooral dikkopjes, die hier veelvuldig op de bloemen zitten.

In de buurt waar de vorige keer Poelruit bloeide is het nu een weelde van Echte valerian en Moerasspirea, in kruidige geur nog versterkt door de aanwezigheid van een zacht tapijt van Watermunt. Ook de forse Wederik-planten openen hier hun eerste bloemen en de Slobkousbijen (*Macropis eu-*

ropaea (= *M. labiata*), zijn er al meteen bij. In een poeltje bloeien Grote boterbloem, Egelboterbloem en Wateraardbei. Ook is er een plekje met Dophei. In één van de gegraven putten is een massa Kleine zonnedauw tot ontwikkeling gekomen. Als ik ze in bloei wil zien, moet ik midden juli terugkomen. Op zonnige dagen is mij dan gebleken, dat de bloemen niet voor een uur of tien open gaan en zich ca. half twee weer sluiten. Het hoge Moeraskruiskruid heeft dan de bloei van de orchideeën overgenomen en Wederik en Blauwe knoop zijn dan op hun hoogtepunt.

Klokjesgentiaan, die ook rijk vertegenwoordigd is, komt zo ongeveer als heksesluis in bloei. Jammer dat ik er nog steeds de eieren van het Gentiaanblauwtje niet op heb aangetroffen, maar er moet ook wat te wensen blijven!

Vergelijkende vogelwaarnemingen op de Hompelvoet in 1971 n.a.v. de afsluiting van de Grevelingen

JOHN BEIJERSBERGEN.

In mei 1971 had de afsluiting van de Grevelingen plaats. Door deze afsluiting zijn in het Grevelingenbekken verscheidene platen van wisselende grootte droog komen te vallen: zandplaten die, de Hompelvoet uitgezonderd, vroeger gedurende hoogwater geheel door het zeewater werden overspoeld en waar zich door hun lage ligging geen vegetatie had ontwikkeld.

Op de Hompelvoet was de situatie anders. De bij laagwater ca. 600 ha grote plaat wordt in het zuiden begrensd door twee uitgestrekte schelpenbanken. Langs de schelpenbanken (1,50 m + N.A.P.) hadden zich een klein schor en wat lage biestaruwegrasduintjes

ontwikkeld die bij normaal hoogwater ten dele droog bleven. Dit hoogste gedeelte van de Hompelvoet herbergde vrijwel ieder broedseizoen wisselende aantallen sternsoorten en meeuwen die een vaak vergeefse poging deden hun jongen op de plaat groot te brengen. Krachtige noordwestenwind stuwde het vloedwater dusdanig op dat de plaat geheel onder water kwam, met als gevolg dat eieren en jonge vogels werden weggespoeld. Zoals onder andere uit de ervaringen in het Veerse Meer is gebleken (Lebret, 1971) dreigt het voordeel dat de vogels thans niet meer door het vloedwater worden belaagd, onmiddellijk teniet gedaan te worden door